

Streszczenie rozprawy doktorskiej

nt. „*Pomiędzy sacrum a profanum*”. *Inskrypcje w obiektach małej architektury sakralnej: kapliczkach, figurach i krzyżach przydrożnych* (na wybranych przykładach)

Autor: **mgr Elżbieta Stachyra**

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Wydział Nauk Humanistycznych

Instytut Filologii Polskiej, Katedra Języka Polskiego

Promotor: **prof. dr hab. Władysław Makarski**

Przedmiotem niniejszej rozprawy doktorskiej są inskrypcje obiektów małej architektury sakralnej ujmowane jako forma tekstu wrytego w materiale trwałym – zwykle kamieniu, marmurze, metalu bądź drewnie. Nadrzędnym celem przyjętym w tej dysertacji było dokonanie opisu lingwistycznego wybranych napisów kapliczkowych, reprezentatywnych dla badanego regionu. Podstawę materiałową prezentowanego studium tworzy korpus 2250 inskrypcji kapliczkowych, zebranych w 728 miejscowościach wschodniej, południowej i południowo-zachodniej części Polski. Badaniami objętych zostało bowiem sześć województw: lubelskie, podkarpackie, małopolskie, śląskie, opolskie i dolnośląskie, ujmowanych i rozumianych w ich obecnych granicach administracyjnych.

Naczelna hipoteza badawcza koncentruje się wokół pytania o możliwość rozpatrywania inskrypcji kapliczkowej w kategoriach gatunku mowy. Jej weryfikację przeprowadzono w oparciu o perspektywę i metodologię genologiczną, która zakłada istnienie podstawowych komponentów każdego wzorca gatunkowego. Zatem, aby potwierdzić postawioną na wstępie hipotezę, odniesiono się do struktury i uwarunkowań komunikacyjnych, tematyki wypowiedzi i sposobu jej przedstawienia oraz wyznaczników stylistycznych. Wynikające z tych założeń zagadnienia wyznaczyły kompozycję pracy.

Otwierający rozprawę rozdział I stanowi rys historyczny przydrożnych obiektów kultu religijnego. Składają się nań opisy kapliczek, figur i krzyży ze względu na motywację ich powstania, zróżnicowanie architektoniczne w ramach różnych typów prezentowanych obiektów, ze zwróceniem uwagi także na ich walor kulturowo-przyrodniczy.

W rozdziale II sformułowano założenia ogólne genologicznej perspektywy tekstów kapliczkowych, które stały się podstawą kolejnych analitycznych części pracy.

Rozdział III jest poświęcony omówieniu podstawowych składników konstytutywnych – pragmatycznych inskrypcji kapliczkowych, na które składają się: relacje nadawczo-odbiorcze, nadawca komunikatu językowego oraz adresaci modlitwy i jej bohaterowie. Kategorię odbiorcy rozpatrywano z podwójnej perspektywy *sacrum* oraz *profanum*.

Przedmiotem kolejnego rozdziału IV są intencjonalne wyróżniki tekstów kapliczkowych. W tej części pracy inskrypcje zostały scharakteryzowane jako wypowiedzi spełniające określone funkcje i stanowiące kontaminacje różnych aktów mowy. Uwzględniając relacje nadawczo-odbiorcze, wkomponowane w kapliczkowe teksty motywacje rozpatrywano w dwóch niezależnych perspektywach: na linii wertykalnej ludzie – Bóg (bądź inny odbiorca sakrosfery), oraz na płaszczyźnie horyzontalnej, koncentrującej się na relacjach międzyludzkich.

Rozdział V jest prezentacją kompozycji tekstu. Poruszono w nim kwestie strukturalne dotyczące formalnego rozczłonkowania przestrzeni tekstowej inskrypcji w obrębie ramy tekstowej, ze składnikami: inicjalnym i finalnym oraz segmentami wypełniającymi. Zwrócono także uwagę na semantyczne typy tekstów kapliczkowych z uwzględnieniem modeli alternacyjnych, adaptacyjnych i indywidualnych.

Jako oddzielny problem badawczy potraktowano w rozdziale VI: a) strukturę fizyczną inskrypcji kapliczkowych i składające się na nią ekspresywne wyznaczniki typograficzne tekstu oraz b) ich kompozycję gramatyczno-stylistyczną, gdzie zostały zaprezentowane wyniki analiz wypreparowanych z materiału badawczego błędów językowych, oraz – jako zwieńczenie całości rozważań lingwistycznych – kształt stylistyczny inskrypcji wyznaczony przez środki językowe brzmieniowe, leksykalne i składniowe.

Głównym założeniem podjętych tutaj badań i refleksji lingwistycznej nad jednym z elementów kapliczek, figur i krzyży przydrożnych było dążenie do podkreślenia roli i znaczenia dla kultury polskiej tej pięknej, aczkolwiek skromnej architektury. Zauważyć bowiem warto, że wszelkie akcje inwentaryzacyjne tych niewielkich elementów sztuki sakralnej, pozwalają na ujawnienie ich walorów artystycznych, ale także głęboko zakorzenionych treści historycznych i kulturowych związanych z tradycją miejsca i regionu. W sposób szczególny jednakże jako miejsca kultu są nośnikami wartości religijnych, symbolami wiary i autentycznej pobożności wielu pokoleń.

Słowa kluczowe: kapliczka, figura, krzyż przydrożny, inskrypcja, gatunek, wzorzec gatunkowy tekstu